

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 35 Volume: 7 Issue: 35

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**PSİKOLOJİ PENCERESİNDEN YURİ BONDAREV'İN SON YAYLIM ATEŞİ POVESTİNE
YAKLAŞIM**
**THE APPROACH FROM PSYCHOLOGY WINDOW TO POVEST THE LAST SALVO OF YURİ
BONDAREV**

Badegül CAN EMİR*

Öz

Savaş 20.yüzyılda edebiyata bir halkın trajedisi, psikolojik deneyimi olarak girer. Bu deneyim, Rus edebiyatına tüm yönleriyle yansır. Şair ve yazarlar düşünce evreninin yaşadıkları toplumla şekillenmesinin kaçınılmaz bir sonucu olarak o dönemin toplum ve kişilerinin psikolojik yapıları hakkında bilgiler verirler. Bu yazarlardan biri de yaratıcılığı savaşla şekillenen nesir yazarı Yuri Bondarev'dir.

Büyük Vatan Savaşı'yla yazarlığı farklı bir boyut kazanan Yuri Bondarev siperlerden çok insan ruhunda yaşanan savaşier yönüyle çalışmalarının merkezine yerleştirir. Bu çalışmalardan bir tanesi de yazarın kahramanlarını topçuların oluşturduğu *Son Yaylım Ateşi* povestidir. İnsanların vatanları ve kendi özgürlükleri uğruna düşmanla mücadelesinin öykülediği povest, basit Rus askerinin doğasını gözler önüne seren ve savaşın onların ruhunda yarattığı bölünmüşlükleri, dönüşümleri açığa çıkaran birçok gerçeklikle doludur.

Rus Savaş nesrinden bir eserin eksen alındığı bu çalışmada, Yu. Bondarev'in *Son Yaylım Ateşi* povesti edebiyat ve psikolojiyi aynı metinde buluşturan bir bakış açısıyla incelenecektir. Çalışmadaki amacımız psikoloji biliminin edebiyat yapıtlarının analizinde kullanılmasını örneklendirmeye, bu sahada yapılan az sayıda çalışmaya katkı sağlamaya yöneliktir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Psikoloji, Büyük Vatan Savaşı, Savaş Nesri, Yuri Bondarev.

Abstract

War entered to literature as a nation's tragedy and a psychological experience in 20th century. That experience reflected to Russian literature with all aspects. Poets and writers in their works give information about the psychological structure of the society and the people of their times as result of the shaping of their mental world by communities they live in. One of the authors shaped his creative writing by the Great Patriotic War is prose writers Yu. Bondarev.

Developed his literary personality with The Great Patriotic War, Yuri Bondarev put on the center of his works the war in human spirit rather than the war in trenches. One of those studies is the povest The Last Salvo in which the author compose hero's from artillerists. The povest which describes the struggle against the enemy for the sake of people's homeland and freedom, is full of many reality that revealed the nature of simple Russian military and the conversions of divisions that the war had created in their souls.

In this study, which takes the the axis of a work from Russian war prose, the povest The Last Salvo of Yuri Bondarev will be examined with a view that brings together the literature and psychology in the same text. Our aim in this study is to exemplify the use of psychology in the analysis of literary works and to contribute few studies carried out in this field.

Keywords: Literature, Psychology, The Great Patriotic War, War Prose, Yuri Bondarev.

Giriş

Savaş, toplumların yaşamlarını alt üst eden insan doğasının en yıkıcı sürecidir. Savaşlar sadece bombalardan, mermilerden, toplardan, tüfeklerden değil; aynı zamanda o coğrafyada

*Yrd. Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü.

yaşayan insanların duygularından oluşur. Bu nedenle savaşlar edebiyattan psikolojiye her bilim dalının konusudur ve savaşı konu alan yazarlar yapıtlarında daha çok savaşın insanda yarattığı duygusal etkiye yer verirler. Rus savaş nesri yazarı Yuri Bondarev de bu yazarlardan biridir. 1924 doğumlu olan yazar Büyük Vatan Savaşı yıllarında neredeyse okul sıralarından alınıp cepheye götürülür. Bir topçu subayı olarak Stalingrad'tan Çekoslovakya'ya savaş boyunca Alman tanklarına ateş açar. Yu. Bondarev savaşta iki kez yaralanmasına rağmen biriktirdiği birçok anı ve yazarlığını şekillendiren gözlemleriyle birlikte savaştan sağ dönmeyi başarır. Dolayısıyla okul çağındayken hazırlıksız olarak ağır bir testi geçmek üzere cepheye alınan Yu. Bondarev'in yeteneği savaş deneyimlerinden beslenir.

Yu. Bondarev'in eserlerinin kaynağı 1941-1945 yılları arasında geçen zor savaş günleridir ve yazar savaş zamanını insan gücünün büyük, zor ve ağır bir testi olarak ifade eder. Yazarın psikolojik gözlem ve analizlerine dayanan eserleri çağının ruhunu ve psikolojisini yansıtır. Yu. Bondarev çalışmalarında Sovyet insanının dayanma gücünü ortaya koyarken savaşla birlikte insanda oluşan fiziki, sosyal ve ruhsal kötüleşmeye odaklanır. Dolayısıyla yazar savaşın maddi kayıplarından çok insanda yarattığı manevi yıkımlarla ilgilenir ve savaşın yol açtığı en büyük yıkımın psikolojik çöküntü olduğuna inanır. Nitekim bu tartışma götürmez bir gerçektir. Tarihçi yazar Richard Gabriel (1949-?)'in de ifade ettiği gibi, uluslar savaşın maliyetini mali kayıpla, ya da ölü-yaralı asker sayısı ile ölçerler, bireysel insan acısı olarak savaşın maliyeti nadiren ölçülür. Oysa psikolojik çöküntü savaşın en büyük maliyeti olmaya devam eder (Grossman, 1995: 41). Yu. Bondarev'in eserlerinde yarattığı figürler savaşla sarsılan topçu askerlerdir. Her şekilde yolu ölümle kesişen bu asker figürlerin savaşla birlikte fiziki ve ruhsal yapıları bozular. Askerler bütün bu yapıların bozulmasıyla birlikte, güvende olma, sevgi-şefkat görme, saygı görme, değer verilme gibi psikolojik ihtiyaçlarını yerine getirememeye başlarlar. Yerine getirilemeyen ihtiyaçlar nedeniyle savaş tehdidi altında bulunun kişilerde psişik bozukluklar kendini gösterir. Bugün literatürde savaş yorgunluğu adını alan bu tür psişik bozuklukları yazarın hemen her eserinde görmek mümkündür. Söz konusu bu eserlerden biri *Son Yayılım Ateşi* (Posledniye zaplı, 1959) povestidir. 1959 yılında yayınlanan bu eser, on dört bölüm ve yüz yirmi beş sayfadan oluşmaktadır. 1961 yılında sinemaya da uyarlanan eserde 1945 yılında Çekoslovakya sınırında Karpatlardaki savaş anlatılır. Buradaki savaşta Yüzbaşı Novikov ve bataryası Alman tanklarını durdurmak için mücadele ederlerken Almanlar kaybettikleri Kasno'yu tekrar almaya çalışırlar. Yuri Bondarev'in *Son Yayılım Ateşi* povestindeki askerler gerginlik, tedirginlik, öfke patlamaları, durgunluk, sessizlik, absürd davranışlar şeklindeki psişik bozukluklarla kendilerini gösterirler. Eserin tamamı dikkate alındığında, asker figürler kariyer düşkünlüğü, kıskançlık, haset, ölüm korkusu, ölümü ve öldürmeyi yâdsıma, duyarsızlaşma, ihanet, seçim, basit insanî hırslar, nefret, kayıplar psikolojisi ve benzeri psikolojik olgular, psişik bozukluklarla karşımıza çıkarlar. Buradan baktığımızda askerler savaşın masum kurbanları gibi görünmektedir.

Cephede Ölüm Korkusu, Ölümü İnkâr ve Kabullenme

Yu. Bondarev'in savaş konulu diğer yapıtlarında olduğu gibi *Son Yayılım Ateşi* povestinde de dikkati çeken ilk durum, bir anda kendini savaş meydanında bulan askerlerin ne yapacağını şaşırmasıdır. Bu, insan psikolojisinin doğal bir sonucudur. S. Freud (1918: 2)'un da ifade ettiği gibi "*Kendisi savaşçı olmayan ve dev savaş makinelerinin bir dişi olmayan birey, onun etkisinde şaşırılmış hisseder ve hareketleri engellenir.*" Ne yapacağını şaşırılmış bir askerinin ilk yaşadığı psikolojik anksiyete ölüm kaygısıdır ve nitekim her türlü kaygı kaynağını insanın ölümlü olmasından alır. Freud, ölüm olumsuz içerikli soyut bir kavram olduğu için bu yargıya katılmazken birçok psikolog bu yargıda gerçeklik payı bulur. Örneğin; Hans Kunz (1904-1982), "*İnsan hayatı sınırlı olduğundan dolayı kaygıyı içerir. Bu sınırlanma olanağı da ölümlülükte temellenir*" (von Dittfurtg, 1991: 72). Kondrad Lorenz (1903-1989) de "*Ölümlü olmasaydık, böyle bir kaygı duymak zorunda kalmazdık. Ölüm, yaşamın en sağlıklı durumunda bile, büyük bir kesin gerçeklik, bir sürekli durum olmasaydı, savunma mekanizma ve tavırlarına da gerek kalmazdı. İşte kaygı da bu tavırlardan biridir. Olası olana karşı alınan önlemdir*" (von Dittfurtg, 1991: 68), sözleriyle Kunz'a destek verir. Ölüm korkusu insanların yaşayacağı hemen her korkudan farklıdır. Bununla birlikte, yaşadığımız her korkunun temelinde ölüm korkusu olduğunu düşünenler

vardır(Zulliger, 1997: 33). Jung'a göre ölüm korkusunun kaynağı yaşama korkusudur ve yaşanan hayata uyum sağlayamamanın getirdiği bir sonuçtur. Bu korku şuur dışıdır; sonuç itibariyle yansıtılmış olduğu için oldukça ölçsüz görünen bir paniktir(Hökelekli, 1991: 157). *Son Yayılım Ateşi* povestinin hemen her sayfasında bu tarz paniklere tanıklık edilir. Buradaki askerler savaş yaşantısı içinde her şeye yabancıdırlar. Bu yabancı dünya içinde en ufak bir gürültü onlar için korkulu bir evren oluşturur. Povestteki askerler olana karşı alınan bir önlem olarak ölüm korkusu duyarlar ve bu korku karşısında her birinin tepkisi birbirinden farklıdır. Örneğin; Remeşkov saklanır, kaçmaya çalışır, annesinden yardım ister: "*Remeşkov dua ediyordu, anne, burada öleceğim dönemeyeceğim, beni kurtar*"(Bondarev. 1980: 443). Yüzbaşı Novikov ise boğazında bir daralma hisseder: "*Savaş başlamıştı, boğazında bir daralma hissetti*" (Bondarev. 1980: 404). Bu daralma Novikov'un ölüm korkusuyla, ölecekler için paniklemesiyle alakalıdır. Fromm'a göre iki türlü ölüm korkusu mevcuttur. İlki, her insanın ölüm karşısında yaşadığı, ölmek gerçeğinin bilincinde olmanın verdiği normal korku; diğeri ise sürekli bir tedirginlik yaratan ölüm korkusudur. Bu anlatıda daha çok ikinci tür ölüm korkusuyla karşılaşırız. Karakterler ölümün tedirginliğini her an üzerlerinde taşırlar. Tanklar Bogatenkov'la onun üzerine gelirken Novikov'un hissettikleri, sürekli duyulan bu tedirginliğin ifadesidir: "*Dünyada o an, o tanktan başka bir şey yoktu, bakışları tanktaki Almanya takılmış, ona ya da bana diye düşünüyordu*" (Bondarev. 1980: 406). Bu tarz bir korku akıl dışıdır ve kişi sahip olunan her şeyin yitirilip bilmediği bir yere doğru sürüklenmenin korkusunu duyar(Fromm, 1982: 177; ayrıca bkz. Hökelekli, 1991: 157-158).

Ölüm korkusu içinde askerler ölümü inkâr etme, ölüme meydan okuma, ölümü kabullenme gibi tepkiler verir. Savaş alanında ne ile karşılaşacağı belli olmayan ve korkan asker, yaşadığı travmadan dolayı korktuğunu inkâr eder. "Bana bir şey olmaz" diye düşünür. Bu davranış bir tür ölüme meydan okumadır. Poveste başında mermiler uçuşurken Bogatenkov'un neşeli şekilde bisküvi yemeye devam etmesi, güçlü bir inkârın egemen olduğu ölüme meydan okuma tepkisinin bir örneğidir. Bogatenkov savaşta ön hatlarda bulunmuş, yaşadığı üst düzey korku nedeniyle kendine bir şey olmayacağına inanmıştır. Yere yatması için onu uyaran Gorbaçov'a söyledikleri önemlidir: "*Hayır, Gorbaçov! Bana mermi işlemez. Ben bir madenciyim. Benim gibi bir madenciyi toprak korur. Sense balıksısın, seninki su... Tüm savaş boyunca ön hatlarda oldum. Bana bir şey olmaz. Anladın mı?*"(Bondarev. 1980: 400) Melanie Klein, "*Savaşın açtığı endişe, kendisini sözde bir korkusuzluk olarak gösteren bir inkâra, nesnel tehlike durumunda güçlü bir inkâra neden olmuştur*" der(Phillips, 2007: 64). Yani, burada kişide görülen "Bana bir şey olmaz." tepkisi ölüme meydan okuma, ölümün varlığını inkâr etme tutumudur. Bogatenkov için ölüm, Roma dönemi filozofu Lucretius'un dediği gibi "*Ben varken ölüm yok, ölüm varken ben yokum. O halde ölüm benim için hiçbir şeydir*" manası taşır (Göka, 2009: 6). Burada aynı zamanda ölümü inkâr etme tutumlarından "*narsistik korunma*" tutumuyla karşılaşılır. Bu tutumu sergileyen kişi ölümü görmezden gelir ve ölüm dâhil hiç kimsenin kendine bir şey yapamayacağı fikrine kapılır (Göka, 2009: 92). Ancak eserden yola çıktığımızda kişinin bu inkârının savaş alanından uzaklaşmaya kadar sürdüğünü söyleyebiliriz. Zira kişinin alandan uzaklaşmasıyla birlikte, kendi benliğiyle savaşı başlayacak, inkâr durumu ortadan kalkacaktır; bu defa her yanda bombalar olacaktır. Bogatenkov'un hastanede kaldığı zaman içinde hissettikleri buna örnektir. Şöyle söyler: "*Ben bir ay hastanede bulunduğum zamanda rüyalarım hep patlamalar vardı. Ama burada, bozkırlar üzerinden güneşin doğuşu, atılmış yığınlar, kömürlü yüzümde madenci lambaları. Uyandığım zaman beni uyandıranın kömür ocağına sireni olduğunu düşünüyorum.*" (Bondarev. 1980: 396). Görüldüğü üzere, ölüme meydan okuyan Bogatenkov savaş alanından uzaklaştığında rüyalarında patlamalar görerek, aslında bilincinde hep var olan ölüm korkusunu açığa vurur. Avusturyalı etoloji uzmanı Konrad Lorenz (1903-1989) şöyle demiştir (von Ditforth, 1991: 22):

Eğer bir insan iyi bir durumda ise ve uzun süredir başına hiçbir şey gelmemişse, örneğin; doğrudan savaşın içinde bulunan ve sürekli korkmak zorunda olan bir insandan çok daha ürkek bir durumdadır. Demek ki kaygı, insan yeterince korkmadığı zaman, korkacak yeteri kadar durum olmadığı zaman ortaya çıkan bir şeydir.

Askerler savaş alanında siperden çıktıkları her dakika ölümün enselerinde olduğunun farkındadır. Siperden çıkarken her şeye veda ederler, her defasında tüm yaşamları gözlerinin

önünden geçer. Novikov, Ovçinnikov'a ulaşamadığında hattaki sorunu gidermesi için irtibat erini zorlar. O zaman İrtibat eri Kolokolçikov siperden atlar ve başına gelecek her şeye hazırdır. Anlatıcı bu kabullenışı şu sözlerle anlatır (Bondarev, 1980: 411):

Novikov irtibat erini sarstı.- Ben Ovçinnikov'a ulaşmalıyım, anladın mı? Aksi imkânsız. Oradaki durumu bilmem lazım. - Ben şimdi... Bir dakika yüzbaşı yoldaş! Bir dakika, benim gözlerim... Gözlerim tozdan görmez oldu. -Yüzünde çaresiz bir çocuğun ifadesi vardı. Tozlu gözlerini ovuşturarak, çöktü ve telefonun tozunu fırçaladı. - Yüzbaşı yoldaş, eğer bana bir şey olursa, benim bir annem yok ama kız kardeşim var. Adresi burada, cebimde... -Şaşırtıcı bir hareketle doğrulup, bakmadan, siperden çıktı.

Ovçinnikov da düşmana yakalandığı zaman, kurtulamayacağını anladığında aynı kabullenışı yaşar "*Pekâlâ soysuz, gidelim diye kabullendi Ovçinnikov. Hayatının kaçınılmaz sonuna doğru yürüdü*" (Bondarev, 1980: 420). Düşmana yakalandığı andan itibaren hayatında tek bir gerçek vardır: Ölüm. Anlatıcı okuyucuya bunu şöyle aktarır: "*O eliyle destek alarak ayağa kalktı. Her adımıyla ağzına tuzlu bir sıvının dolduğunu hissetti... Onun için, o anda en azından bir şey açtı: geri dönülmez bir şey olmuştu, bildiği hayattan geriye kalan tek şey vardı-ölüm. Gerisi karartılmıştı*" (Bondarev, 1980: 417). Burada hem Kolokolçikov hem de Ovçinnikov'un ölümü kabullenışı artık ölümün kurtuluş olarak algılanmasıyla ilgilidir. Savaşan asker bazı durumlarda daha öteye gidip ölümü kurtuluş gibi görür, ölecekler ve her şey bitecektir. Bu, bir tür ölümü kabullenme tepkisidir. Bu açıdan İrtibat eri Gusev'in söylediği şu sözler önemlidir: "*Ölüm dinlenmektir. Ovçinnikov öldü, dinleniyor*" (Bondarev, 1980: 449). Nitekim povestten çevrede yaşanan ölümlerin kişiyi sertleştirdiği; ölümün kaçınılmazlığında her şeyin kabullenilmesi gerektiği anlaşılır. Novikov, Dinyeper'deki bataryasından Suçikov'un ölümüne şahitlik eder. Suçikov ölmeden önce Lena, hastayı sakinleştirmek için ona iyileşeceğini söyler. Lena'nın bu tavrı Novikov'un hoşuna gitmez. Novikov savaşın gerçeğiyle sertleşmiştir ve olanları kabullenmeye alışmıştır. Zaten ölmek üzere olan kişi de avutulmak istemez. Eserden yapılan alıntıyla bu daha iyi görülebilir (Bondarev, 1980: 385):

Novikov hemşirenin bu yalancı sözlerine dayanamadı... Kendi ölümü yaklaştığında bu tatlı, aldatıcı sözlerle sadece içerlerdi. "Onu sakinleştirmeye çalışmayın, Lena. O kendine ne olacağını biliyor. Hoşçakal Suçikov, seniz asla unutmayacağım" diye ekledi, ölmek üzere olan askerin nemli ellerine bastırarak. Teşekkürler Yüzbaşı Yoldaş, dedi o da.

Adam Öldürmeyi Yadsıma

*Son Yayılım Ateşi'*nde askerler adam öldürmeyi sorgulamalarıyla da dikkat çeker. Yüzbaşı Novikov'un Ovçinnikov'un esir düşmesiyle birlikte hissettikleri duruma örnek verilebilir. Almanlar Ovçinnikov'u yakalar, Ovçinnikov onlara ateş açıp kurtulmayı denemesine rağmen onlar, ona ateş etmez. Bu, Ovçinnikov'u canlı ele geçirmek istemeleriyle alakalıdır. Yüzbaşı Novikov, Ovçinnikov'un Almanlara yakalandığını anladığı anda onu yakalayan Almanların üzerine ateş açar, ateşin Ovçinnikov'a denk gelip gelmemesi umurunda değildir, çünkü Novikov artık Ovçinnikov'un olmayacağı gerçeğini kabullenmiştir ve Ovçinnikov'un esir düşmesi yerine ölmesini tercih eder. Alyoşin'in çekingen bir şekilde onu öldürdüğünü söylediğinde Novikov'un kendini savunan sözleri bunun göstergesidir: "*Emin değilim, ben ne olduğunu görmedim. Ben onların onu canlı almak istediğine ikna oldum. Eğer onu canlı ele geçirmişlerse vuramadığıma üzüleceğim*" (Bondarev, 1980: 429). Bununla birlikte yaşadıkları adam öldürmeyi sorgulamasına neden olur. Novikov savaşın tam ortasında durmasına, birilerini komuta etmesine rağmen, birini öldürme hakkı olup olmadığını düşünür: "*Ben onu öldürdüm, ya da öldürmedim? Onu öldürmeye hakkım var mı ki? Kim bana bu hakkı verdi? Ben onun yerinde olsam, başka bir adamın beni vurma hakkı olacak mı?*" (Bondarev, 1980: 416). Bu, adam öldürmeyi yadsımakla alakalıdır ve savaşan kişinin adam öldürmeyi yadsıması insani bir tepkidir. Bu tepkiye yol açan şey, karşıdaki düşmanın da bir insan olduğunun fark edilmesidir. Bu noktada şu örneği paylaşmak yerinde olacaktır. 1947 yılında ABD'li General Marshall (1947-1951) savaşta asker ve subayların davranışlarını incelemek için Dünya Savaşı gazilerine bir anket düzenler. Sonuçlara göre ABD asker ve subaylarının yalnızca %25'inin düşmana ateş açabilir. Sadece %2'si kasten düşmanı hedef alır. Bu durumda ordu etkisizdir ve neredeyse personelin %2'si düşmana hasar verebilir, % 98'i öldüremez. Analizler sonucu düşmanın bir kişi olarak algılandığı ortaya çıkar (Psihologiya voynu, 2012). Birini öldürmek, birkaç saniye önce hayatta

olan birinin bir anda yok olması, insanı dehşete düşüren travmatik bir olay olarak gösterilir. Böyle durumlarda söz konusu travmayla baş etmek için adam öldürmeyi haklı çıkaracak nedenler aranmaktadır. Kendini haklı çıkarma meselesi genellikle nefret etmenin, öç almanın psikolojisinde dayanak bulur. Karşı tarafın düşman olduğu, kendi özgürlük alanını sınırlandırdığı ve yaşamı için bir tehdit olduğu düşünülerek adam öldürme sancısı bastırılabilir.

Öfke Patlamaları

Son Yayılım Ateşi povestinde görülen başka bir anksiyete bozukluğu öfke patlamalarıdır. Öfke, bir etkene bağlı olarak sinir sisteminin verdiği olumsuz tepkidir. Poveste odaklanıldığında, savaş yorgunluğundan kaynaklanan öfke patlamalarının karşısındaki kişiyle alay etme şeklinde kendini gösterdiği görülür. Örneğin; Yüzbaşı Novikov sığınağa girerken nöbetçiye *"Allah kahretsin! Benimle saklambaç mı oynuyorsun"* diye alay içeren bir ifadeyle çıkışır (Bondarev 1980: 362). Burada, aslında Novikov nöbetçiden çok, içeriden gelen gürültülere kızmıştır ve sığınağa girdiğinde *"Burada ne oluyor, düğün mü var?"* diye tepkisini gösterir (Bondarev 1980: 362). Lena, Novikov'un bu sert, alaylı tutumu karşısında ona sinirlenir ve aynı şekilde bir ifadeyle cevap verir: *"Evet, burada düğün var. Ovçinnikov ve beni kutlayınız. -Sonra emretti: -Teğmen Ovçinnikov! Yüzbaşıya bir votka verin! Novikov, -Şakantız her zamanki gibi yersiz hemşire yoldaş, dedi. Teğmene dönerek buyurgan bir tonla: Tüm bu saçmalığı durdurun!"* (Bondarev, 1980: 362-363). Başka bir örnekte yine Novikov kuşatıldıklarını zanneden ve ölümden korktuğu için garip tavırlar sergileyen Remeşkov'la alay eder: *"Kuşatıldık, bağlantımız koptu, imha olduk! 1941 yılını hatırladın mı? -diye taklit etti Novikov. -Haydi ileri! Ve yaşlı bir kadın gibi değil, çift nala, cehennem aşkına!"* (Bondarev, 1980: 371). Görüldüğü gibi Novikov, savaş yorgunluğunun onda yarattığı psikik bozukluğun bir sonucu olarak alaycı ve buyurgan bir üslupla durumu bastırmaya çalışır.

Uyanma Deneyimi ve Yükleme Teorisi

Savaş insanı değiştirir, bu değişim çift yönlüdür. Bazen kişi savaşın yarattığı korkunç anları tecrübe ederek olgunlaşırken, bazen çaresizlik ve umutsuzlukla panikler ve beklenenden farklı davranır. Remeşkov savaşla daha düşünceli olur, görev ve sorumluluklarının bilincine varır. Novikov onun hareketlerini izlerken *"Yeni bir topçu doğdu."* diye düşünür (Bondarev 1980: 374). Görevden kaçan, ölüm korkusuyla hep kafası yerde sürünen adam, artık değişmiştir ve cesurca mücadele eder: *"On üç tanesini hakladık, yüzbaşı yoldaş." Arkasından gelen sesi henüz algılayabilmişti. Bu Remeşkov'un sesiydi ancak onun sesini daha önce hiç bu kadar vahşi ve neşeli duymamıştı. "On üç tanesi yanıyor Yoldaş Yüzbaşı!.. Hayır! Hayır! On dört oldu!"* (Bondarev 1980: 477). Remeşkov'un yaşadığı bu dönüşüm, Rus kökenli Yahudi asıllı ABD'li Psikiyatrist, Varoluşçu Yazar Irvin Yalom'un sözünü ettiği *uyanma deneyimi* ile açıklanabilir. Uyanma deneyimi kişinin gündelik tarzdan çıkıp değişimi sağlayacak olan tarza geçişidir. Bu deneyim hayatı zenginleştiren ölümle yüzleşme deneyimidir (Yalom, 2008: 36-40). *Son Yayılım Ateşi* povestinde Remeşkov arkadaşlarının ölümünü gördükçe söz konusu uyanmayı yaşar ve kişiliği dönüşür. Ünlü Hristiyan düşünür ve Teolog St. Augustine (MS 354-430), *"Bir adamın benliği yalnızca ölümün karşısında doğar"* demiştir (Yalom, 2008: 37). Dolayısıyla insanın kişiliği ölümle yüzleştiğinde açığa çıkar. Ancak, yine de ölüm karşısında kişinin soğukkanlılığını yitireceğini göz ardı etmemek gerekir. Bu, aslında kişinin çevresinde algıladığı şeyleri kendine yüklemesiyle ilgilidir. Buradaki *yükleme teorisi*, *"Kişilik psikolojisi ve sosyal psikolojide, insanların kendilerinin ve başkalarının davranışlarını açıklamaya, bu davranışlara nedensellik yüklemeye çalıştıkları teoridir"* anlamını açıklamakta kullanılan otomatik düşüncelerdir (Budak, 2009: 815). Buna göre, belli bir özelliği olan kişinin o özelliğinden farklı davranış göstermesi bize durumu açıklayan bir başka dış faktörü düşündürmekte ve dışsal bir yükleme yapılmaktadır (Hiçdurmaz ve Öz, 2011: 74). Stepanov figürü buna örnektir. Savaş başladığında cesur ve soğukkanlı olan Stepanov, savaş keskinleştikçe ne yaptığının farkında olmayan, ürkek birine dönüşür. Bu dönüşümü alıntılanan örnekte görmek mümkündür: *"Stepanov'un solgun yüzünde mavimsi bir renk vardı ve harekâtila ilgili daha önce var olan güveni ve kararlılığı sanki kaybolup gitmişti... Onun gözü-kara uyamıklığı, Novikov'un tiksindiği o cansız ve sinsî bakışla yer değiştirmişti."* (Bondarev 1980: 474). Burada Stepanov, kendi hayatını kontrol altında tutabilme kaygısıyla olumsuz

yükleme yapar. Dolayısıyla yükleme sırasında kişinin karşılaştığı kişisel etkenler yükleme sürecini önemli ölçüde etkiler.

Suçluluk Duygusu

Son Yaylım Ateşi povestinde askerlerdeki suçluluk duygusu da psikolojik bir sorun olarak kendini gösterir. Povestin ana kahramanı Yüzbaşı Novikov suçluluk travmasını yaşayan askerlerden biridir. Novikov, Kasno Saldırısı sırasında takımının verdiği kayıplar nedeniyle bu tarz duygular içine girmiştir. Povestte anlatıcı bunu okuyucuya şöyle aktarır (Bondarev 1980: 361):

Novikov bu karanlıkta ne bir silah ne de nöbetçi görebildi, elleri ceplerinde yürüyordu, paltosunun eteklerini rüzgâr çırpıyor ve belirsiz bir sıkıntı duygusu, Karpatlar'ın bu soğuk karanlığında onu kuşatıyordu. Son birkaç günde o, özellikle geceleri, kısa sessizlik anlarında defalarca içinde bu sıkıntıyı hissediyordu. Bu iç sıkıntısı dört gün önce yaşanan gerçekle açıklanabilirdi: bataryası Kasno'daki başarılı saldırı sırasında büyük kayıplar vermişti. Takım komutanlarından biriyle beraber 9 adamını kaybetmişti. Bunun için Novikov kendini başılayamıyordu.

Yine duruma başka bir örnek de Ovçinnikov karakteridir. O, savaş bunalımının bir sonucu olarak hala hayatta olan askerlerini bırakıp savaş alanını terk etmiştir. Bunun için kendini suçlar ve verilecek her türlü cezaya hazırdır. Onun yaşadığı ruhsal bunalım Novikov ile arasında geçen şu diyalogla örneklenebilir (Bondarev 1980: 413-414):

Ovçinnikov: Ben bütün kanın döküldüğünü gördüm. Elimden geleni yaptım. Novikov: Peki Ovçinnikov askerlerin nerede, senin adamların nerede, dedi. Ovçinnikov: Beni tutuklayacak mısınız, askeri mahkemeye mi vereceksiniz? Hadi durmayın, ben her şeye hazırım, hazırım. Ben on tank vurmuşum, bunun hiçbir anlamı yok. Tabancasını Novikov'a fırlattı, subay kemerinin tokasını açmaya çalıştı ve el yordamıyla omuz askılarını aradı.

Burada o, gördükleri karşısında bunalıma girmiş, her şey onun için anlamını yitirmiştir. Ne yaptığıının bilincinde değildir. Ovçinnikov yaptığı şeylerden pişmandır ve suçluluk psikolojisi içine girer. Bu psikolojiyle içine girdiği bunalımdan ancak kendini cezalandırarak çıkacağını düşünür ve terk ettiği savaş mevzine doğru koşar. "*Ovçinnikov çoktan başını bile eğmeden piyade siperlerini geçmişti. İzli mermiler sağa ve sola doğru akarken başını eğmek gibi bir girişimde bulunmadı. Başka bir alev bacağına çarptı. Sonra öne yıkıldı*" (Bondarev 1980: 414). Nitekim Yuri Bondarev (1990: 10)'in de ifade ettiği gibi kişi belli bir ahlaki kriteri çiğnediğinde kendi kendini cezalandırma durumu etkin hale gelir; o da vicdandır. Ovçinnikov, izli mermiler başında uçuşurken eğilmez, çünkü suçludur ve vicdanı suçunun cezasını çekmesi gerektiğini söylemektedir.

Esir Psikolojisi ve İhanet

Son Yaylım Ateşi povestinde başka bir psişik bozukluk da esir olan askerın tepkilerinde izlenebilir. Esir olan kişi artık kendi hayatının efendisi olmadığı, olamayacağı gerçeğiyle baş başdır. Povestte, Ovçinnikov'un esir olduğunu anladığı zaman hissettikleri esir kişinin psikolojik yaşantısına örnek oluşturur. Ovçinnikov esir olması gerçeğiyle yüzleştiği zaman, bazı ahlaki durumları sorgulamaya başlar: "*Ben esirim... Ben merhamet ister miyim? İyilik? Kimin merhameti?*" (Bondarev, 1980: 417-418). Bu ifadelerden anlaşılacağı gibi Ovçinnikov farklı duygu halleri içinde kıvrılır. Onu kim esir etmiştir, bu esirlik onun sonu mu olacaktır, son böyle bir şey midir? gibi sorular bilinç dünyasını alt üst eder. Bu durum eserde şu sözlerle anlatılır (Bondarev 1980: 419):

Beni kim esir etti, yirmiden fazla olmayan bir yavru köpek mi? Dişlerini gıcırdatarak gözyaşlarına boğuldu ve ağzındaki kana tükürdü. Ne yaralı kolu, nede bacağına ağırlık yükleyemedi. Vücudunun tüm kaslarının temeli bozulmuştu. Ben ne yapabilirim, ne yapabilirim? diye dişleri arasından inledi. Bu son mu?

Böyle bir son ve esaret, üne susamış, hırslı bir adamın kolay kabul edebileceği bir durum değildir. Esir olmak ona, aslında bildiği ama bilinçaltının inkâr ettiği gerçekleri gösterir. Alman asker ona eziyet ederken verdiği tepki ve hissettikleri bunu gösterir (Bondarev 1980: 419-420):

Ovçinnikov Almandan uzaklaştı. Çaresiz bir öfke dalgası geçirdi, başını kaldırdı ve tuzaktaki bir hayvan gibi etrafa bakındı. Sadece bir saat önce değerli bir şey olan hayatı, şimdi bir yaprak gibi değersiz ayaklar altında çiğneniyordu. Şimdi savaşta ölünebildiğini, Almanların tekrar ormanın içine işlediğini ve tek mahkûmlarının kendisi, subay olduğunu görebiliyordu.

Bilinci Ovçinnikov'a geçmiş yaşantılarını hatırlattığı zaman, ahlaki sorgulamaları devam eder ve insanlar ne uğruna bir merminin gelip kendilerini öldürmesini bekliyor, diye düşünür (Bondarev 1980: 423):

Aniden Polonya'nın kurtuluşunu hatırladı. Yarı yanmış ceset yığınlarının olduğu toplama kampına gelmişti. Her birinin kafasının arkasında bir kurşun deliği vardı. Ovçinnikov kazıkta kadın ve erkek ceset yığınları görmüştü. Bu cesetlerin yanında boş soda ve su şişeleri vardı. O zaman düşündü: "İnsanlar neden kurşunlar üzerine gelirken bu kadar itaatkâr? Neden usulca mermileri bekliyorlar? Acı çekmekten bu kadar mı yorgun düştüler?"

Esirlik durumu beraberinde psikolojik bir unsur olarak ihaneti ve ihanet eden kişinin ruhsal durumunu da getirir. Povestte Ovçinnikov esir düştüğünde onu bir Rus'un sorgulamasıyla sarsılır, şaşırır: "O, onun tıraşlı, sorgulayıcı yüzüne hayretle baktı. Rus, sen Rus musun?" (Bondarev, 1980: 422). Ona göre bu Rus, kendi çıkarları için ülkesini satmış bir haindir: "Alçak herif, sen ülkeni bir çift sigaraya sattın diye bağırды ve tercümanın çenesine vurdu" (Bondarev 1980: 424). Ovçinnikov, Rus tercümanın davranışını anlayamadığı için kızgındır, nasıl olup da vatanına ihanet etmişimdi aynı ihanet için kendisini zorlamaktadır. Rus tercümanın bu davranışı "Stockholm Sendromu"yla açıklanabilir. Bu sendromun ortaya çıkmasının temel nedeni, hayatta kalma içgüdüdür. Bu sürekli şiddet yaşamının bir sonucu olarak esirin saldırganla özdeşleşmeye ve bir hayatta kalmak için saldırganla birliği etmeye başlamasıyla ilgilidir. Rus tercüman daha önce taraf değiştirmese, hayatta olup Ovçinnikov'u sorgulaması mümkün olmayacaktır. Buna göre, Rus tercümanın Almanların yanında olma eyleminin öncesi olmalıdır. Bu Rus'un çok önce Almanlar tarafından tutsak edilmiş ve hayatta kalması için kendileri lehine çalışmaya zorlanmış olması muhtemeldir.

Kariyer Düşkünlüğü ve Haset

*Son Yayılım Ateşi'*ne psikolojik açıdan bakıldığında görülen sorunlardan bir diğeri de kariyer düşkünlüğü ve buna bağlı hasettir. Haset kişinin kendisinde olmayan şeyleri istemesi gibi durumlarda devreye giren bir duygu sarsıntısıdır. Kişi kendisinde olmayan, ama tutkulu bir şekilde arzu ettiği şeyi bir başkasında gördüğünde o kişiye karşı haset duyar; kişide "Onun var, peki benim niye yok; o bunlara sahip, ben niye sahip değilim?" düşüncesi uyanır. Bu düşünceyle eziklik, eksiklik, küçük düşmüşlük duyguları harekete geçer. Sonra arzuladıklarına sahip olan kişiye karşı nefret ve öfke duyguları kabarıp (Navaro, 2011: 15). Novikov'un sahip olduklarını isteyen ve kariyerin kendisi yerine genç bir teğmene verilmesine içerleyen Ovçinnikov'un içinde büyüyen haset duyguları povest boyunca izlenebilir. Povestte Ovçinnikov'un hasetini sahip olamadıkları, kendisi yerine bir başkasına verilen şeyler tetikler. Novikov, genç yaşta onun sahip olmak istediği şeylere sahiptir. Genç bir yüzbaşından emir almak ruhundaki bu kıskançlığı gittikçe artırır, içini kemirir. Ovçinnikov'un hissettiklerini anlatıcının aktarışı şöyledir (Bondarev 1980: 388):

Bu somurtkan "biliyorum" ile Ovçinnikov burada kendinden genç bir adamdan emir almaya duyduğu kızgınlığı gösterdi. Çünkü Novikov ondan daha gençti ve hiçbir deneyimi yoktu. Kendisi 26 yaşında bir teğmenken, bataryanın onun değil, Novikov'un emrinde olduğunu kötü bir şans olarak algılıyordu.

Onun haseti Novikov'un yaşantısına duyduğu özleme dayalıdır. Çünkü Ovçinnikov'un yoksun olduğu bu yaşantıya, o sahiptir. Saprikin'in onu akşam yemeğine oturmaya çağırduğunda söyledikleri bunu ispat eder (Bondarev 1980: 391):

Saprikin göğsüne dayalı çavdar ekmeğinden biraz kesti ve sakin bir tonla seslendi: -Akşam yemeği, Teğmen Yoldaş, şarap da var. Yüzbaşı Novikov bize bir şişe gönderdi, oturun ve tıkaştırın. -Aç değilim, -dedi Ovçinnikov. Şaraptan bir yudum çaktı ve yüzünü buruşturdu: -Bize gönderilen bu mu? Haşlanmış reçel suyu mu?

Ovçinnikov'un bu sözlerinin altında "O orada neler yiyor, bize layık görülen bu." sözleri vardır. O, Novikov'un verdiği emirlerle çileden çıkar, iyice kıskançlığı büyür; çünkü kendisi savaş alanındayken, onu güvenli bir yerde içerken hayal eder. Anlatıcı bunu aralarında geçen bir diyalogla şöyle dile getirir (Bondarev 1980: 394):

Niye geçiş hakkında rapor vermiyorsunuz, -dedi Novikov'un sesi. -İstikamcılarla temasa geçtiniz mi? Niye susuyorsunuz? -Benim güvenliğimden mi endişeleniyorsunuz? -dedi Ovçinnikov. Novkov'un sakin sesi onu çileden çıkarmıştı, onu konakta rahatça oturarak ve konyak içerek resmediyordu.

Ovçinnikov üne, şöhrete, ödüle, kariyere susamış biridir. Onun sahip olduğu yükselme hırsı, üstünlük arzusu her insanda var olan bir duygudur: *"Her insanda üstünlük arzusu vardır; çünkü üstünlük arzusu insanın yaradılışının ve dünyaya gelişinden sonraki yaşayış şekillerinin doğal bir sonucudur"* (Özgü, t.y.: 42). Çünkü kişi dünyaya geldiğinde her şeyden yoksundur, savunmasızdır. Çevresindeki herkes ondan daha yetkin, üstün görünür. Böylece kişi kendini başkalarından daha yetersiz, önemsiz bulabilir. Yetersizlik duygusuyla birlikte kişide yaşadığı sürece daha yeterli, daha tam ve mükemmel olma arzusu başlar. İşte Ovçinnikov tam olarak bu arzuyla savaşta kendini çok yorar ve affedilmez hatalar yapar. Bir subayken askerlerini savaş meydanında bırakmak affedilebilir şey değildir: *"Novikov, Ovçinnikov için hiçbir acıma hissetmedi. Bir erbaş iken affedilecek şey, bir subayken affedilemiyordu. Ovçinnikov hayatta olan adamlarını terk etmişti"*(Bondarev, 1980: 413). Ovçinnikov kendindeki affedilmez hataları ani bir şekilde anladıktan sonra artık geç kalmıştır. 1960 yılında Ovçinnikov'u analiz ederken, Edebiyat Bilimci B.Suçkov (1917-1974) şöyle der: *Ovçinnikov ölüme ramak kala, diğer Sovyet vatandaşlarıyla aynı olabilmek için hayatında yoksun olduğu şeyin bilincine vardı- O kendini haddinden fazla sevmiştir, kendi "ben"i kamu yararına da karşı koymuştur"*(İdaşkin, 1987: 59). Dolayısıyla Ovçinnikov'un ruhunda bireycilik ve bencillik, narsisizm, kariyerizm gibi psikolojik bariyerler vardır. Bu bariyerler nedeniyle Novikov ile arasına aşılmaz bir köprü kurmuş ve kaybetmiştir.

Tersine Davranma

Son Yayılım Ateşi povestinde Yüzbaşı Novikov ve Hemşire Lena'nın karşılıklı hislerinde de psikolojik bir sorun olarak kıskançlık kendini gösterir. Ancak bu ilişkide kıskançlık tersine davranma şeklinde görülür. Tersine davranma, kişinin sosyal çevredeki varlığını dengede tutmak için geliştirdiği, bilinçsiz psikolojik davranışlardan bir tanesidir. Povestte Novikov, Lena'yı kıskanır ama ona sevgisini göstermek yerine, tersine davranarak ona karşı savunma geliştirir. Bu davranışa psikolojide *tepki* adı verilir. *"Tepki Gerçekte hissedilen duyguların tam aksi yapıldığı zaman kendini göstermiş olur. Gerçek duyguları göstermenin uygun kaçmayacağına inanılan durumda gerçek duruma tamamen zıt, ancak o ortamda kabul edilebilecek duyguyu yansıtmaktır"*(Cüceloğlu, 2004: 302). Lena keşif koluna gitmek isteyince onun söylediklerine bakıldığında bu durum açıkça görülür (Bondarev 1980: 369):

Demek keşifte olan değişikliklere alıştınız? Onun keşif birliğinde akla yatmayan ciddiyetsiz hayatı hakkındaki hatırlatma, Novikov'u tekrar kıskançlık dolu bir kabalığa itti. -Siz niçin bu dişil oyunlarınızla işimize karşıyorsunuz, hemşire yoldaş! - dedi, ama "dişil oyunlar" ile neyi kastettiğini kendisi de tam olarak anlayamıyordu. -Neden burada sizinle konuşup durarak zamanı boşa harcayorum?

Burada Novikov, Lena'yı keşif kolundan kıskanmış ve onu tersleyerek canını yakmak istemiştir. Lena da gerçekte Novikov'dan hoşlanır ama Novikov onun canını yaktığı için ona hissettiklerinin tam tersini söyler: *"Askerleriniz sizi sevebilir, Yüzbaşı Yoldaş, bu olabilir, fakat ben, size katlanamıyorum! Size katlanamıyorum! Daha başka şeyler de söyledim ama, Remeşkov burada!"* (Bondarev, 1980: 369). Oysa Lena'nın Novikov için endişelenmesi ondan hoşlandığının kanıtıdır: *"İnce parmaklarıyla sargı bezini sararken başımı kaldırdı. Koyu gözleriyle Novikov'un gözlerinin içine baktı ve öfkeyle sordu:-Neden hala buradasınız? Bir yaralı yeterli değil mi zaten?"* (Bondarev, 1980: 384). Lena'nın Novikov'a hissettiği duygulara, öfke, alınganlık, değer görmediğine inanma gibi psikolojik sarsıntılar eşlik eder. Bu tersine davranmanın kaynağı da söz konusu psikolojik sarsıntılardır.

Görevden Kaçma

Son Yayılım Ateşi nde izlenebilen diğer bir psikolojik durum kaçma psikolojisidir ve daha çok görevden kaçma şeklinde görünür. Bu bağlamda Remeşkov figürü dikkate değerdir. O 26 yaşlarında, sessiz bir adamdır. Ciddi bir yaradan sonra, Ryazan yakınlarındaki köyünde 6 ay geçirmiş ve bataryaya mermi taşıyıcısı olarak katılmıştır. Remeşkov povest başladığında her görevden kaçmaya çalışan, yalnız kendini düşünen bencil bir kişilik sergiler. Novikov tümen karargâhına giderken, kendisiyle gelmesini isteyince bacağını bahane ederek kaçmak ister: *"Fakat benim bacağım... Yüzbaşı yoldaş, bacağım... -Perişan halde dudağımı büktü, dizini ovuşturdu, başını eğerek mırıldandı:- Sarp dağlar bilirsiniz... Benim bacağım, yüzbaşı yoldaş... Bacağım iyileşene kadar belki başka birisi..."*(Bondarev, 1980: 366). Novikov bataryada emirlerin bir defa verildiği

gerçeğiyle onu tersler, Remeşkov'u bilerek seçmiştir, çünkü evinde altı aya yakın bir süre dinlenen bu adamın görevden kaçma arzusu onu sinirlendirmiştir. Kondrad Lorenz'in *Korku ve Kaygı* adlı tartışma kitabında belirttiği gibi "Kaçma tepkisi hayvan ve insanda var olan bağımsız ve değişken, güdüsel bir olgudur. Elbette bu tepki ani olarak enerji, yani uyarılma durumu oluşturur"(von Ditforth, 1991: 21).Burada bahsi geçen kaçma eylemi kişinin psikolojik dünyasındaki tükenmeyle başlar. Povestte Remeşkov ve askerlerini savaş alanında bırakıpkaçan Ovçinnikov tükenmişlerdir. Onlar her asker gibi vatan uğruna ölmek felsefesiyle bataryaya gelmişlerdir. Böyle düşünüldüğünde ölme eylemi onlar için bir amaçtır. Ama savaşı tüm benliklerinde hissetmeye başlayınca onlar bu amacı sorgularlar. Fikir ve duygu dünyaları alt üst olur ve benliklerini kurtulma isteği kaplar. Bu istek beraberinde bir seçim yapmayı gerektirir. Povestte Ovçinnikov'un askerlerini bırakıp kaçması, Remeşkov'un Novikov'un yanında olmak istememesi, görevden kaçmayı denemesi de birer seçimdir. ABD'li Psikiyatrist, Varoluşçu Yazar İrvin Yalom (2008: 57)'un söylediği gibi "Önemli kararların derin kökleri vardır. Her seçim bir vazgeçiş ve her vazgeçiş sınırlılıkların ve geçiciliğin farkına varmamızı sağlar."

Düşmana Duyulan Nefret

Son Yayılım Ateşi povestinde düşmana duyulan nefret de psijik bir bozukluk, insan ruhunu sarsan bir duygu olarak dikkati çeker. Nefret kendini koruma içgüdüsüyle ya da ona ait bir alanın ihlali durumunda karşı tarafa gösterilen bir tepkidir. Sigmund Freud(1921: 67 vd.)'un tanımıyla, psikolojide nefret mutsuzluk kaynağını yok etmek isteyen egodur. Kişi mutsuz olmasına neden olan kaynaktan nefret eder ve öcünü almak ister. Povestte askerler düşmanı öldürerek kendini mutsuz eden bir durumu ortadan kaldırırlar. Her türlü olumsuz vasfı düşmana yüklerler. Örneğin, povestte Lena Almanlardan nefret etmektedir. Almanlar onun için bütün hayatlarını esir alan öteki kişilerdir, kötülerdir. Anlatıcı bu nefreti şöyle dile getirir: "Evet, onları iyi tanırım, onları en az senin kadar tanırım, dedi Lena, nefretten gözleri küçülmüştü. Hayatımızı tamamen esir aldılar..."(Bondarev, 1980: 463). Sadece Lena da değil povestteki hemen hemen tüm askerlerde aynı şekilde Almanı kötüleyen, nefretini dile getiren söylemler görülür. Bu tarz düşünce ve davranışlar psikolojide "ayna imgesi" denilen kavramla açıklanır. Bu kavrama göre (Moses, 2010: 103);

Bu imge çatışan taraflar kim olursa olsun aslında birbirine şaşırtıcı derecede yakındır. Düşman imgeler birbirinin aynası gibi birbirini yansıtır. Yani her iki grup da aynı olumlu yanları kendisine atfeder ve aynı olumsuz yanları da düşmanına atfeder. "Biz" güvenilir, barışçıl, şerefli ve insancılızdır; ancak "onlar" hain, kavgacı ve vahşidirler.

Böyle bir düşünce ve davranışla düşmana duyulan nefret artmakta ve öldürme suçluluğu azaltmaktadır. Çünkü insan kendini düşmanın kötü olduğuna ve kendisi, ülkesi, milleti için zararlı olduğuna ikna ettiği zaman öldürme karşıtı ahlaki duygularını bastırılabilir.

Cephede Kadın

Son Yayılım Ateşi'nde Lena'nın varlığı da esere başka bir psikolojik boyut kazandırır. Savaşta kadınların varlığı kadın psikolojisinin özelliklerine bağlıdır ve kadının cephe gerçekliğini algılamasıyla ilgilidir. Psikologlar kadınların erkeklere göre daha hassas sinir sistemleri olduğunu ifade ederler. Kadınlar kendi psikolojik ve fiziksel özellikleri nedeniyle savaşın fiziksel ve ruhsal yükünü daha fazla hissederler. Günlük hayata dayanmaları erkeklere göre daha zordur, travma sonrası post-travmatik sendromları kaldıramayabilirler. Bir kadının doğasında insan ırkını devam ettiren annelik işlevi bulunduğundan merhamet duygusu aşırı gelişen kadın için "savaşçı kadın", "asker kadın" ifadeleri olağandışı görünür(Senyavskaya, 1999: 38). Savaş daha çok erkeğe göre bir iş olarak algılanır.Lyagalov'un Lena'ya söylediği şu sözler bunun bir ifadesidir(Bondarev: 1980: 392):

Savaş kadınların işi değil. Adam adamı öldürüyorsa, bu hiç... Bu onun işi. Fakat bir kadın, her nedense farklı, onun başka bir ufku var. Benim büyük bir kızım var, Yelizavet. O da işte, affedersiniz, öfçü biri, öğrenci. Kuban'da peşinde koşan bir sürü genç oğlan var. Sizin gibi burada oturduğunu hayal edebilir miyim? Hayır yapamam. Yapamam! Bunun yerine iki yüzyıl savaşmaya razı olabilirim!

Örnekte Lyagalov'un savaşı erkeklere göre bir iş olarak değerlendirmesi gerçekte toplumdaki kadın-erkek rolleriyle alakalıdır. Savaş alanındaki kadın gördüğü kayıpları daha derin hisseder, sarsılır.Lena bunun en güzel örneğidir. Cephede sevdiklerini bir bir kaybeden Lena bitkin

haldedir ve sınırları iyice yıpranmıştır, ama bunu inkâr eder. Novikov ile aralarında geçen diyaloga bakıldığında bu daha iyi görülür(Bondarev 1980: 456):

Novikov, Lena senin neyin var? Omuzlarına elini koydu ve onu sarstı. Fakat yüzünde hiçbir gülümseme yoktu. O hislerini kontrol etmek için umutsuzca bir çaba gösterdi. Sonra elinin hareketine tepki verdi. Lena: Lyagalov öldü. Gusev'in durumu kötü. Biz acele etmeliyiz. O hastaneye gitmeli. Novikov: Omzundan tuttu. Peki, neden ağlıyorsun? Lena: Ben ağlamıyorum, asla ağlamam!

Gördüğü gibi savaş alanında yaşanan her ne olursa olsun insan ruhunun derinlerindedir ve bu deneyimlerin izlerini uzun zaman silmek mümkün değildir.

Sonuç

Yuri Bondarev'in asker kahramanları, savaşın ruhlarında açtığı yaralar boyutunda farklı psikolojik durumlar yaşar ve bunlara kendilerince savunma mekanizmaları geliştirirler. Psikolojik bir evrenin tam ortasında savaşı tüm boyutlarıyla yaşayan asker kahramanlar savaşla birlikte olgunlaşır, değişirler. Söz konusu değişimler ve savaş yorgunluğuyla birlikten bazı psikişik bozukluklar sergilerler. *Son Yaylım Ateşi* povestinde askerlerde görülen ruhsal değişimin incelenmesi psikolojinin edebi yapıtların analizi için verdiği malzemeyi anlamayı sağlamakla birlikte, edebi metinlerin analizinde psikolojinin ne kadar gerekli olduğunu da gösterir. Yu. Bondarev'in eserlerine psikoloji merkezli bakıldığında yazarın savaşta, yaşam ve ölümün kıyısındaki insan davranışlarının ahlaki motifine dikkatle uzandığı görülmüştür. Aynı şekilde romandaki askerlerin kişisel özellikleri psikolojik bir bakış açısı doğrultusunda değerlendirilerek savaş karşısındaki duruşları ve savaş süresince geçirdikleri kişisel değişimler öne çıkarılmıştır. Savaşla birlikte insandaki fiziki, sosyal, ruhsal kötüleşmenin nasıl ortaya çıktığı sorgulanarak psikolojik çözümler yapılabilmektedir. Bu sonuçlar her türlü insan davranışının psikolojik bir temeli olması nedeniyle insanı kolu alan her bilim dalının psikolojiye temas etmesi gereğini ortaya koymuş psikoloji biliminin yöntemleriyle edebi esere yaklaşımın mümkün olduğunu göstermiştir. Bu nedenle edebi eserde özellikle anlatıcı ve karakterlerin psikolojik durumlarının göz ardı edilmemesi gerektiği anlaşılmıştır. Ayrıca edebi metinlerdeki karakterlerin psikoloji bilimi için bir vaka değeri taşıdığı görülmüştür. Tüm bunların dışında bu çalışma savaşın anlamsızlığını ve yıkıcı yönünü bir kez daha vurgulamış olması adına önemlidir. Savaşlar olup bittiğinde insanlığın öğrendiği tek şey savaşın anlamsızlığı ve asla kimseye kazandırmadığıdır. Bu nedenle savaşlar insanlık adına utanç olarak algılanmalı ve her türlü savaşın karşısında durulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Bondarev, Yuri (1980). *Tri povesti: Posledniye Zalpi*, Moskva: Voenizdat.
- _____ (1990). *Dialogi o formulah i kracote*, Moskva: Prosveşçeniye.
- Budak Selçuk (2009). *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Cüceloğlu, Doğan (2004). *İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Freud, Sigmund (1921). *Group Psychology and The Ego*, (Çev. James Strachey), London: Hogarth Press.
- Fromm, Erich (1982). *Kendini Savunan İnsan*, (Çev. Necla Arat), İstanbul: Say Yayınları.
- Göka, Erol (2009). *Ölme: Ölümün ve Geride Kalanların Psikolojisi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Grossman, Dave (1995). *On Killing, The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society*, New York: Back Bay Books / Little, Brown and Company, Hachette Book Group.
- Hiçdurmaz, Duygu ve Fatma Öz (2011). "Benliğin Bilişsel Yaklaşımla Güçlendirilmesi", *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, Cilt 18, S. 2, s. 68-78.
- Hökelekli, Hayati (1991). "Ölüm ve Ölüm Ötesi Psikolojisi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (80), s. 151-165.
- İdaşkin, Yuri (1987). *Yuri Bondarev*, Moskva: Hudojestvennaya literatura.
- Moses, Rafael (2010). "Düşman Algısı: Psikolojik Bir Analiz", (Çev. B. Senem Çevik), *Tarih Okulu*, S. 7, s. 99-108.
- Navaro, Leyla (2011). *Haset ve Rekabet*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özgül, Halis (t.y.). *Aşağılık Kompleksi ve Hayatın Manası: Modern Psikoloji ve İnsan*, İstanbul: Özgü Yayınevi.
- Phillips, Adam (2007). *Hep Vaat Hep Vaat: Edebiyat ve Psikanaliz Üzerine Denemeler* (Çev. Ferit Burak Aydar), İstanbul: Metis Eleştiri.
- Psihologiya voynu (Nisan 2012). Ekim 23, 2012 tarihinde <http://irw199.livejournal.com/429392.html> adresinden alınmıştır.
- Senyavskaya, Yelena, Spartakovna (1999). *Psihologiya Rossiyskih uçastnikov voyn XX veka: sravnitel'no istoričeskoye issledovaniye*, Moskva: Rossiyskaya akademiye nauk institut Rossiyskoy istorii.
- Sigmund, Freud (1918). *Reflections on War and Death*, (Çev: A. A. Brill ve Alfred B. Kuttner), New York: Moffat, Yard and Company.
- Von Ditforth, Hoimar, (der.) (1991). *Korku ve Kaygı: Tartışma*, (Çev. Nasuh Barın), İstanbul: Metis Yayınları.
- Yalom, Irvin (2008). *Güneşe Bakmak Ölümle Yüzleşmek*, (Çev. Zeliha İyidoğan Babayigit), İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
- Zulliger, Hans (1997). *Çocuklarımızın Korkuları*, (Çev. Kamuran Şipal), İstanbul: Cem Yayınları.